

Het onbenut arbeidspotentieel in beeld

DOOR Martijn Souren en Jesper van Thor

Onderbenutting van het arbeidspotentieel kan met verschillende indicatoren in kaart gebracht worden. Daarvan is de werkloosheid de meest gangbare. Om bevolkingsgroepen en regio's te kunnen vergelijken kan de onderbenutting van het arbeidspotentieel als percentage worden uitgedrukt. Laten we eens kijken hoe groot de verschillen tussen provincies zijn.

In het derde kwartaal van 2017 waren er in Nederland 408 duizend werklozen volgens de criteria van de International Labour Organization (ILO): zij hebben geen betaald werk, hebben recent naar werk gezocht en zouden op korte termijn kunnen starten. De ILO-werkloosheidsindicator wordt gebruikt om actuele cijfers te presenteren over conjuncturele ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Er wordt echter ook geregeld op de beperkingen gewezen omdat deze indicator geen rekening houdt met groepen die buiten de beroepsbevolking vallen, maar toch enige binding met de arbeidsmarkt hebben. Het aantal werklozen geeft namelijk vanwege de gehanteerde criteria geen schatting van alle mensen die (meer uren) zouden willen werken. Om een vollediger beeld te geven, publiceert het CBS daarom ook andere indicatoren van het onbenut arbeidspotentieel. De werkloosheidscijfers worden op die manier aangevuld met cijfers over andere groepen die ook binding hebben met de arbeidsmarkt. Samen wordt dit het onbenut arbeidspotentieel genoemd. Naast werklozen bestaat dit uit:

1. personen zonder betaald werk die recent naar werk hebben gezocht maar hiervoor niet direct beschikbaar zijn én personen die direct beschikbaar zijn maar niet recent hebben gezocht;

2. personen met een betaalde baan die in deeltijd werken, meer uren willen werken en hiervoor direct beschikbaar zijn (zgn. onderbenutte deeltijdwerkers).

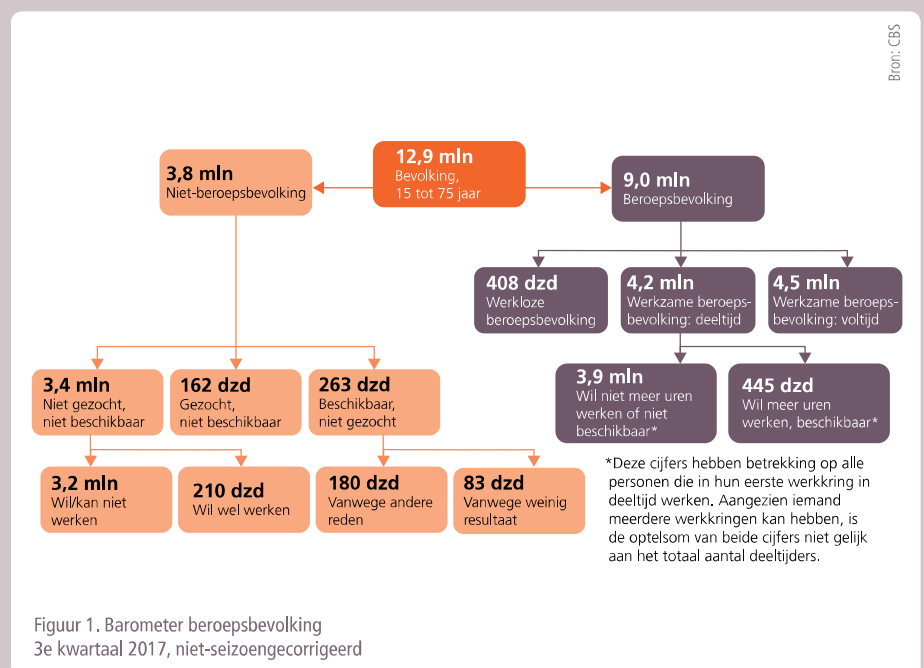
In dit artikel worden achtereenvolgens de omvang, ontwikkeling en regionale spreiding van het onbenut arbeidspotentieel beschreven.

De cijfers

In het derde kwartaal van 2017 waren er in Nederland 12,9 miljoen inwoners tussen de 15 en 75 jaar. Hiervan werkten

er ruim 8,6 miljoen. Samen met de 408 duizend werklozen volgens de ILO-definitie vormen zij de beroepsbevolking (9,0 miljoen).

Er waren 4,2 miljoen personen zonder betaald werk: de 408 duizend werklozen volgens ILO, plus de niet-beroepsbevolking (3,8 miljoen). Het overgrote deel daarvan (3,2 miljoen) wilde of kon niet werken, bijvoorbeeld vanwege hoge leeftijd, arbeidsongeschiktheid of zorg voor het gezin. 210 duizend mensen gaven aan wel te willen werken maar waren niet op zoek naar werk en

konden ook niet op korte termijn starten.

De rest, 833 duizend personen, behoorden tot het onbenut arbeidspotentieel zonder werk. Ongeveer de helft hiervan wordt dus aangeduid als werkloos volgens de ILO-definitie, zij hebben recent gezocht naar werk en waren hiervoor bovendien direct beschikbaar. Sinds het uitbreken van de crisis eind 2008 piekte het aantal werklozen in Nederland in 2014 op 660 duizend. Sindsdien daalt dit aantal. De andere helft van het onbenut potentieel zonder werk bestaat uit personen die óf alleen recent gezocht hebben óf alleen direct beschikbaar zijn. Dit aantal is gedaald tot 425 duizend (162 duizend + 263 duizend). Hiertoe behoren ook de “ontmoedigden” (83 duizend): zij kunnen direct beginnen, maar zoeken niet omdat zij hier weinig resultaat van verwachten.

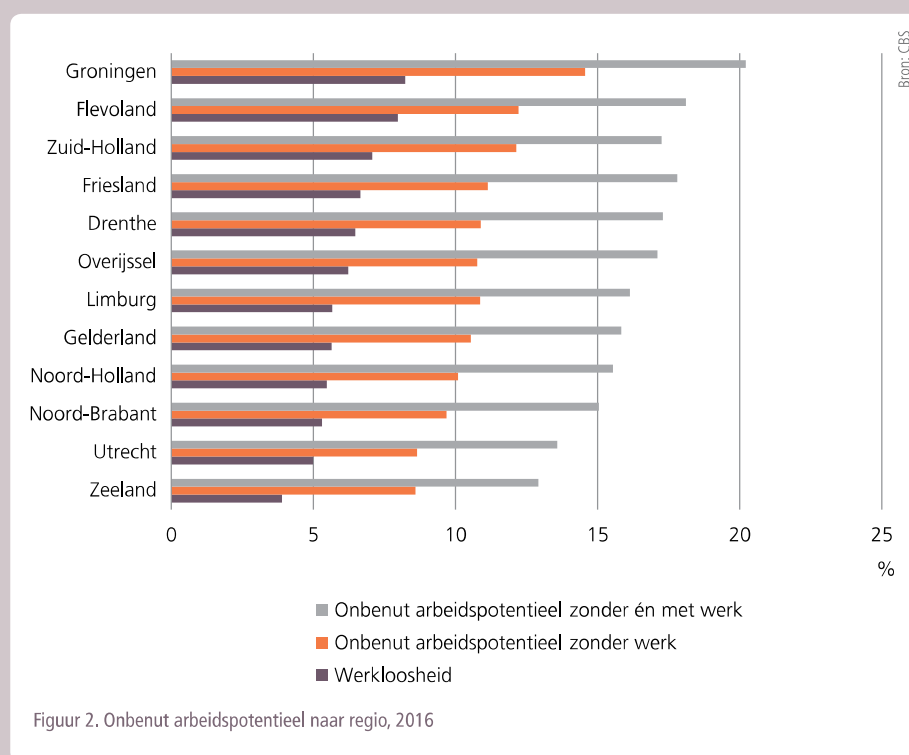
Dan is er nog het onbenut potentieel mét werk: deeltijdwerkers die meer uren willen werken en daarvoor direct beschikbaar zijn (445 duizend). Inclusief deze onderbenutte deeltijdwerkers, komt het totale onbenut arbeidspotentieel uit op bijna 1,3 miljoen mensen.

Groei en krimp

De ontwikkeling van het totale onbenut arbeidspotentieel kende in de beschouwde periode (2013-2017) een vergelijkbaar verloop als de werkloze beroepsbevolking. Wel vertoonde de werkloze beroepsbevolking een sterkere samenhang met de conjunctuur dan het overig onbenut potentieel zonder werk, namelijk degenen die óf alleen gezocht hebben, óf alleen beschikbaar zijn. De ontwikkeling van de onderbenutte deeltijdwerkers hield, in de periode waar hierover cijfers beschikbaar zijn, ongeveer gelijke tred met die van de werkloosheid.

Percentages

Voor een vergelijking van de werkloosheid tussen bevolkingsgroepen of regio's is het gebruikelijk om het aantal werklozen te delen op de totale (werkzame plus werkloze) beroepsbevolking. De resulterende maatstaf laat zien welk deel van de mensen in een bevolkingsgroep of regio zich actueel aanbiedt op de arbeidsmarkt maar niet direct aan de slag komt. Ook het totale onbenut

Figuur 2. Onbenut arbeidspotentieel naar regio, 2016

potentieel kan als percentage worden uitgedrukt. In dat geval wordt gedeeld op de zogenoemde ‘uitgebreide beroepsbevolking’. Hiertoe worden niet alleen de werkzame en werkloze beroepsbevolking gerekend, maar ook de overige groepen van het onbenut arbeidspotentieel. Zie Bierings (2016) voor een toepassing voor Nederland en de rest van de EU.

In navolging van deze aanpak kunnen de maatstaven voor het onbenut potentieel als volgt worden opgebouwd:

- Allereerst zijn er de werklozen, die als percentage van de beroepsbevolking worden uitgedrukt. Dit komt overeen met het gebruikelijke werkloosheidspercentage (ILO-definitie).
- Vervolgens worden zowel in de teller (bij het aantal werklozen) als de noemer (bij de beroepsbevolking) de mensen opgeteld die behoren tot de potentieel additionele beroepsbevolking zonder werk. Deze tweede indicator is dan het percentage werklozen plus niet-werkenden die ófwel direct beschikbaar zijn ófwel recent gezocht hebben, ten opzichte van de (werkzame plus werkloze) beroepsbevolking plus de potentieel additionele beroepsbevolking.
- Tot slot worden in een derde indicator de deeltijdwerkenden die meer uren willen werken en daarvoor direct beschikbaar zijn (de onderbe-

nutte deeltijdwerkers), aan de teller toegevoegd.¹

Voorals de te vergelijken groepen erg verschillen in grootte, verdienen percentages de voorkeur boven absolute aantallen. Dat geldt bijvoorbeeld bij regionale vergelijkingen. Figuur 2 geeft weer hoe de onderbenutting van het arbeidspotentieel verschilt tussen de twaalf Nederlandse provincies. De onderbenutting wordt daarbij op de eerder beschreven wijze in drie percentages uitgedrukt. Voor de rangorde van onderbenutting in 2016 maakte het niet zoveel uit welke indicator gebruikt wordt. Wel wordt het absolute verschil tussen regio's groter. In de meest uitgebreide berekening van onderbenutting komt het percentage in Groningen op 20,2 uit. Dat is veruit het hoogste percentage, gevolgd door Flevoland met 18,1. In Zeeland, de provincie met relatief de minste onderbenutting blijft dit percentage steken op 12,9. Ook op basis van het werkloosheidspercentage zijn dit de provincies met de hoogste en laagste onderbenutting, maar zijn de verschillen in procentpunten kleiner. ■

Noot

- 1 Deze groep behoort tot de beroepsbevolking en zit dus al in de noemer. Daarom worden zij bij deze indicator alleen aan de teller toegevoegd.